

מִתְחַבְּרִים

יהדות מתוך הזדהות

פרשת לך לך | גיליון מס 69 | מרחשון תשפ"ה

התוכן:

מפקודיך אתבונן: מצוות פרשת לך לך
בפרשת השבוע: וקראת את שמו
ישמעאל
להיות יהודי: בטחון – לחיות עם ה'
שאל נא: אימתי היתה ברית בין

מִפְקוּדֶיךָ אֶתְבוֹנֵן (תהילים קיט, קד)

מצוות פרשת לך לך

א.	הוראות ודרכי מוסר שיש ללמוד מהתורה והמצוות	מצווה ללכת לארץ ישראל מקומה של השכינה	(בראשית יב, א) ויאמר ה' אל אברם לך לך מארצך - אל הארץ אשר אראך
ב.	עבד המלך על פי רש"י כאן (על פי פסחים קיז, ב)	לדעת שיסוד העמידה לפני ה' הוא אצלנו מהאבות ולהתפלל מתוך הזכרת שמם	(יב, ב) ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך והיה ברכה. ואברכה מברכך ומקללך אאר ונברכו בך כל משפחת האדמה
ג.	הוראות ודרכי מוסר שיש ללמוד מהתורה והמצוות	לברך את בניו להידמות לצדיקים בהצלחתם	ונברכו בך כל משפחות האדמה
ד.	הוראות ודרכי מוסר שיש ללמוד מהתורה והמצוות	הליכה אחר ה' ומידת הבטחון: לא לחוש לסכנה כאשר פועלים לפי הצורך אלא לבטוח על ה'	ירידה למצרים ומלחמת המלכים
ה.	הוראות ודרכי מוסר שיש ללמוד מהתורה והמצוות	להאמין בהבטחת ה' שתתקיים אפילו על דברים נפלאים ורחוקים ואע"פ שיתמהמה הדבר	לזרעך אתן את הארץ, כה יהיה זרעך והאמין בה'
ו.	תועליות הרלב"ג	לדעת שה' הבטיח את ארץ ישראל לאברהם ונתנה לזרעו	(יב, ז) וירא ה' אל אברם ויאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת
ז.	הוראות ודרכי מוסר שיש ללמוד מהתורה והמצוות	לעבוד את ה' ולהקריב קרבן כאשר זוכים לבשורה טובה מאת ה'	(יב, ז) ויבן שם מזבח לה הנראה אליו
ח.	עבד המלך (על פי בבא קמא ס, א)	ללכת למקום אחר כאשר רעב כבד בעיר	(יב, י) ויהי רעב בארץ וירד אברם מצרימה לגור שם כי כבד הרעב בארץ.
ט.	הוראות ודרכי מוסר שיש ללמוד מהתורה והמצוות	לא לקפח שכר בני לוייה	וגם ללוט ההולך את אברהם
י.	הוראות ודרכי מוסר שיש ללמוד מהתורה והמצוות	לתת יחס מיוחד ותמיכה לקרובים בכתוב ומבשרך אל תתעלם	אל נא תהי מריבה כי אנשים אחים אנחנו
יא.	הוראות ודרכי מוסר שיש ללמוד מהתורה והמצוות	אין להיפרד מאחים רק אם יש מריבה	אחר הפרד לוט מעמו
יב.	הוראות ודרכי מוסר שיש ללמוד מהתורה והמצוות	מצווה ללכת ד"א ולעשות קניין בארץ	קום התהלך בארץ
יג.	הוראות ודרכי מוסר שיש ללמוד מהתורה והמצוות	לצאת למלחמה להצלת קרובים	(יד, יד) וישמע אברם כי נשבה אחיו וירק את חניכיו.
יד.	הוראות ודרכי מוסר שיש ללמוד מהתורה והמצוות	לברך את ה' על הצלחה ונצחון	(יד, יט) ברוך קל עליון אשר מגן צריך
טו.	עבד המלך על פי נדרים לב, ב	להקדים ברכת האדון ה' לברכת בשר ודם	(יד, יט) ויברכהו ויאמר ברוך אברם לאל עליון קנה שמים וארץ. וברוך אל עליון אשר מגן צריך בידך.
טז.	עבד המלך (על פי רש"י כאן).	שיטלו היושבים על הכלים והיוצאים לצבא חלק כחלק בביזה	(יד, כד) בלעדי רק אשר אכלו הנערים וחלק האנשים אשר הלכו אתי ענר אשכל וממרא הם יקחו חלקם: וכתיב (שמואל א' ל, כד) כי כחלק הירד במלחמה וכחלק הישב על הכלים יחדו יחלקו. ויהי מהיום ההוא ומעלה וישמה לחק ולמשפט לישראל עד היום הזה:
יז.		לתת מעשר לה' או לכהניו מכל הנכסים שהרוויח	(יד, כ) ויתן לו מעשר מכל
יח.	הוראות ודרכי מוסר שיש ללמוד מהתורה והמצוות	לא ליהנות מרשעים	( ) אם מחוט ועד שרוך נעל
יט.	הוראות ודרכי מוסר שיש ללמוד מהתורה והמצוות	מצווה לכרות ברית עם ה'	ברית בן הבתרים, ברית מילה
כ.	הוראות ודרכי מוסר שיש ללמוד מהתורה והמצוות	לפייס את אשתו ולעשות רצונה	(טז, ו) ויאמר אברם אל שרי הנה שפחתך בידך עשי לה הטוב בעיניך
כא.	הוראות ודרכי מוסר שיש ללמוד מהתורה והמצוות	שהעבד יכניע עצמו לאדונו	(טז, ט) ויאמר לה מלאך ה' שובי אל גברתך והתעני תחת ידיה
כב.	הוראות ודרכי מוסר שיש ללמוד מהתורה והמצוות	להשתחוות בהתגלות ה' בנבואה	(יז, ג) ויפול אברם על פניו
כג.	חינוך מ"ע ב סה"מ מ"ע רטו	למול את בניו בבריתו של אברהם אבינו ביום השמיני ללידתם	(יז, יא) ונמלתם את בשר ערלתכם והיה לאות ברית ביני וביניכם: ובן שמנת ימים ימול לכם

	סמג עשין כח		כל זכר לדרתיכם יליד בית ומקנת כסף מכל בן נכר אשר לא מזרעך הוא:
כד.	סמ"ק, רס"ג	למול את עבדיו הכנענים מקנת כספו ויליד בית	(יז, יג) המול ימול יליד ביתך ומקנת כספך.
כה	סמ"ק, בה"ג	למול את עצמו, ומי שלא מל הוא בכרת וכן מושך ערלתו.	(יז, יד) וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה
כו.	הוראות ודרכי מוסר שיש ללמוד מהתורה והמצוות	לשנות שם כאשר מתעלים במעמד חדש בעבודת ה'	(יז, ה) ולא יקרא עוד את שמך אברהם והיה שמך אברהם
כו.	הוראות ודרכי מוסר שיש ללמוד מהתורה והמצוות	להתפלל על הצלחת הבנים ביר"ש	(ז, יח) לו ישמעאל יחיה לפניך
כח	הוראות ודרכי מוסר שיש ללמוד מהתורה והמצוות	לשמוח מאד בהבטחה טובה של ה' ולהודות בהשתחוואה	(יז, יז) ויפול אברהם על פניו ויצחק הלבן מאה שנה יוולד

בפרשת השבוע

השמות שבתורה יצחק וישמעאל

בלשון הקודש בכלל ובתורה בפרט אין שום פרט שנקבע באופן "סתמי", כל מילה וכל תיבה מבטאת עומק של משמעות במהותו של הדבר. לא כל שכן כשמדובר בשמות של מקומות ויתירה מכך של אנשים שהשם ואותיותיו נעוצים בשורשי הדברים ומשקפים בתמציתיות את מהותם. מפיהם של ספרים וסופרים למדנו כי אף כשלכאורה השם נעוץ במאורע מסויים או בא לרגל פרט חלקי, אין מסתכמת משמעותו של השם בפרט זה, אלא בלא ספק שהשם מבטא את מהותו הכללית של האדם.

השם 'יצחק' אף שבא כביטוי למאורע לכאורה חד-פעמי בשעת הלידה, נקבע שמו על שם מאורע זה, וכיצד השם מורה על מהותו המיוחדת של יצחק אבינו ע"ה.

יתכן שזו הסיבה שגרמה לרש"י בעקבות חז"ל להוסיף טעם נוסף לקביעת השם יצחק (רש"י בראשית יז, יט) וקראת את שמו יצחק - על שם הצחוק, וי"א על שם העשרה נסיונות וצ' שנה של שרה וח' ימים שנימול וק' שנה של אברהם. והרמב"ן כתב: (בראשית יז, יז) ולפי דעתי שהכונה בלשון הזה, כי כל רואה ענין נפלא באדם לטוב לו ישמח עד ימלא שחוק פיו, והוא מה שאמרה שרה צחוק עשה לי אלוקים כל השומע יצחק לי, וכו' וצוה אותו וקראת את שמו יצחק, בעבור הצחוק שעשה אברהם, וזה לאות כי היה לאמונה ולשמחה ואחרי שקרא אותו אברהם כן כאשר צוה ה' אותו, אמרה שרה הכי קרא שמו יצחק כי צחוק עשה לי אלוקים.

במדרש רבה (בר"ר נג, ז) אנו מוצאים דרש נוסף על השם יצחק 'יצא חוק לעולם', מפרשי המדרש מבארים שהכוונה לתורה שבלידתו של יצחק נברא העם שיקבל אותה. בעל העמק דבר מבאר על פי דברי חז"ל ש'חוק' לישני דמיוני הוא שבזכות יצחק ירדו מזונות לעולם.

מה שצריך ביאור הוא משמעות השם "ישמעאל". השם ישמעאל לכאורה מעיד על מעלתו של נושא - ככתוב (בראשית טז, יא) "ויאמר לה מלאך ה' הנך הרה וילדת בן וקראת שמו ישמעאל כי שמע ה' אל ענייך". כיצד איפוא מעיד שם נכבד זה על מהותו אשר התפרשה בפסוק הבא 'והוא יהיה פרא אדם'.

הרידב"ז ומפרשים נוספים מסבירים כי ההיפך הוא הנכון, המלאך הודיע לה שאין היא זוכה לבן מחמת זכויותיה, אלא כנטילה בחוזקה משום שה' שומע תפילת הסובלים, אולם מכיון שלא היתה זכאית לכך היא תקבל רק את המינימום ולא מעבר לכך. 'פרא אדם' כלומר מדי הרבה נחת היא לא תרווה ממנו, זהו מהות שמו של ישמעאל, אדם מחוסר כל מעלה אנושית.

בחז"ל אנו מוצאים דרש נוסף על שמו של ישמעאל גם הוא לגנאי - (פרקי דרבי אליעזר פרק לא) 'למה נקרא שמו ישמעאל שעתיד לשמוע הקב"ה באנקת העם ממה שעתידין בני ישמעאל לעשות בארץ באחרית הימים לפיכך נקרא שמו ישמעאל'.

כלומר מאחר ששמו מעיד על מהותו שהוא בריה שנולדה רק מחמת שמיעת ה' לעלבון הנאנקים, גם סופו יהיה כשה' ישמע לסבל הסובלים מתחת יד פראותו.

פרק מו: חיים מתוך אמונה תמידית בהשגחה פרטית – בטחון

תפקידו הבסיסי של יהודי, הוא לחיות עם ה'. חיים עם ה' משמעותם המעשית היא לחיות מתוך מחשבה תמידית וטבעית על הנהגת ה', כל מה שמתרחש עם האדם, מאורע קטן כגדול, מיוחס אינסטינקטיבית לה' יתברך.

כך החלה מציאות היהודי בעולם, מני אז שאבי האומה גילה מיהו בעל הבירה, היה הולך תמיד ומפרסם את שמו ורואה בכל עניין את פעולתו, וכך חיו האבות הקדושים, וזו היתה שיחתם ושיחת אמהותיהם ועבדיהם, האמינו בהבטחתו גם כשהדבר התממה, וגם כשהיה מופלא ותמוה האמינו בו, סמכו עליו ובטחו בו, בכל עניין ביקשו מאת ה' וכאשר הדבר ניתן להם השתחוו והודו לו. כמתואר בתורה במעשה קניית מערת המכפלה, ובמעשה חיפוש הזיווג ליצחק. וכן היה יצחק, וכן יעקב, נודר נדרים בעת צרתו, ובונה בית לה' בעת ישועתו. זועק בעת חרדתו ומשליך אליו כל דאגותיו. התורה כולה היא כבר דרגה יותר רמה, אולם הכל בא כנדבך נוסף על גבי הדרגה הבסיסית, התהלכות תמידית עם השי"ת.

הסתמכות תמידית זו על ה' היא הנקראת מידת הבטחון, כי כאשר מסתמכים ומקווים אל ה' חיים בשלווה וברגיעה, מתוך בטחון על השגחתו והנהגתו. ובדבר זה השתבחו האבות במיוחד, כלשון הברכה 'בעבור אבותינו שבטחו בך', כי ה' בטחון' הוא הביטוי העיקרי להתהלכות עם ה'.

בתהילים כל זה מקבל ביטוי חד, כשדוד המלך, מבטא בכל עת את התקשרותו להשי"ת בכל עניין, הוא זועק, מבקש ומתחנן, בכל עת מחסור וצרה, מודה משבח ומהלל בכל עת מנוחה וטובה. ותמיד בוטח וסומך על ה' שינחהו בדרך טובה ובמעגלי צדק. זוהי פשטות הכוונה בפסוק (תהילים טז, ח) "שיויתי ה' לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט", כלומר כשאני משווה לנגדי את ה' תמיד, אני בטוח שלא אמוט, ולא יארע לי כל דבר רע. אמנם בשו"ע או"ח סימן א' מפרש את הפסוק במשמעות של יראה תמידית, אולם פשטות הפסוק הוא כאמור, כי מימיני בל אמוט.

וכך מלא התהילים לכל מזמוריו בפסוקי בטחון, בטחון שהיות שה' מנהיג ומשגיח ואני סומך עליו, לא יארע לי שום דבר רע: (קרח, ו) 'ה' לי לא אירא מה יעשה לי אדם', (נו יב) "באלוקים בטחתי לא אירא מה יעשה אדם לי". ואף שהאדם רואה מאורעות של רע ומצוקה, אך כל עוד שהוא דבק במחשבתו עם ה' לא יגיע כל רע אליו. וכך ביאר בעל 'חובות הלבבות' ב'שער הבטחון', (פרק א): מהות הבטחון היא מנוחת נפש הבוטח, ושיהיה לבו סמוך על מי שבטח עליו, שיעשה הטוב והנכון לו בענין אשר יבטח עליו, כפי יכלתו ודעתו במה שמפיק טובתו. אבל העיקר, אשר בעבורו יהיה הבטחון מן הבוטח, ואם יפקד לא ימצא הבטחון, הוא - שיהיה לבו בטוח במי שיבטח בו, שיקיים מה שאמר, ויעשה מה שערב, ויחשוב עליו הטוב במה שלא התנה לו ולא ערב עשוהו, שיעשהו נדבה וחסד:

ואמנם החזון איש זיע"א בספר 'אמונה ובטחון', כתב שבטחון אינו שיהיה טוב, רק שה' מנהיג הכל ומשגיח, שהרי עינינו רואות ומי ידע משפטי ה' וגמוליו. אבל הוא בעצמו מציין שם בהערה שיש שרוח עוז מאת ה' מברשת אותו שיהיה טוב והצרה לא תבוא, ומציין את הפסוק (מזמור כז) "ה' אורי וישעי ממי אירא ה' מעוז חיי ממי אפחד", אם תחנה עלי מחנה לא יירא לבי, אם תקום עלי מלחמה בזאת אני בוטח". אך באמת אין זה רק פסוקים אלו, אלא כל התהילים ממש מלא מזה. וכבר כתבו על כך רבים מגדולי החסידות ושאר גדולים, שאין נכון לבאר כך במידת הבטחון, שכן ידיעת השגחת ה' בכל עניין ומאורע, הוא 'אמונה', ואין זה 'בטחון'. ואכן בטחון הוא מעלה ומידת חסידות, ואין חיוב גמור להיות דבק במידת הבטחון, רק שכאשר האדם דבק בה' הוא זוכה להשגחה מיוחדת ונפרדת שלא יארע לו כל רע.

וב'משך חכמה' (דברים י, כ) כתב שזוהי מצוות "ובו תדבק", ולשיטתו היא מצוות הבטחון - 'והיא מצוה פרטית כוללת כל אנשי האומה כל אחד לפי ערכו, וזהו ענין הבטחון שהפליג ירמיהו וקלל כל אשר שם בשר וזרעו (ירמיה יז, ה), ודוד בכל תהלותיו אחז בה' בד' בטחתי כו' ישראל בטח בה' (קטו, ט), כי יש בטחון מוסרי, כבטחון העם בהמלך כי הוא ידאג למחסורם, ויש בטחון טבעי, כמו האשה תבטח בבעלה כי הוא ידאג בעד מחסורה, ויש בטחון יותר חזק, כבטחון הבן באביו המלך, כי ידאג בעדו, כמו שדואג עבור עניני עצמו ויזמין לו כל מחסורו, כל אלה הענינים נקבצו אצל השי"ת הוא מלכנו, הוא אבינו, אם כן הוא יושענו, אם כן הלא יהיה האדם יושב בטח ושליו ושקט, ולא יעשה הסבות המוכרחות רק למה שהטילה על הנבראים גזירת הבורא יתברך. כמו שדובר בארוכה החסיד בשער הבטחון, וזה הענין נקרא ובו תדבק, שכיון שיצייר האדם שהוא דבוק להשגחה'.

אימתי בחיי אברהם היה מאורע 'ברית בין הבתרים'

בתורה לא נכתב אודות מעשי צדקתו של אברהם אבינו, בטרם אמר לו הקב"ה בחרן 'לך לך מארצך', אלא נאמר שאברהם ומשפחתו מעצמם יצאו מאור כשדים' שהוא שם מקום, ואחר כך נאמר לאברהם ללכת לארץ כנען. אולם כאשר בא לכתוב ה' עמו את ברית בין הבתרים נאמר לו (בראשית טו, ז) 'אני ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מאור כשדים'. וחז"ל למדו מפסוק זה וגילו לנו ש'אור כשדים' הוא גם מלשון אש ומדורה, שנמרוד הטיל את אברהם לכבשן האש כאשר מסר את נפשו לעקירת העבודה זרה, והקב"ה ירד והצילו (בראשית רבה מד, יג, ובהרחבה בפרקי דרבי אליעזר, ובתנא דבי אליהו זוטא).

אך גם מתוך פשוטו של מקרא זה, אנו למדים שאברהם יצא מאור כשדים על ידי האלוקים, וכן מוכח מכאן שהבחירה באברם שנאמר בו (נחמיה ט, ז) 'אתה האלוקים אשר בחרת באברם והוצאתו מאור כשדים', היתה עוד בטרם היציאה מאור כשדים. ואכן ה'אבן עזרא' בפרשת בא על הפסוק "ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה" (שמות יב, מ) מוכיח מכאן שאמירת 'לך לך מארצך' נאמרה לאברם בעודו באור כשדים כאשר היה בן שבעים שנה, ואז יצא עם תרח אביו לחרן, ומת תרח בחרן, והיה שם עד היותו בן שבעים וחמש שנה, ואז יצא מחרן ללכת לארץ כנען ככתוב בפרשת לך לך. ראה שם, שבזה מבאר היטב את החשבון של ארבע מאות ושלושים שנה, שהחלו מאז שנאמר לאברם 'לך לך' ויצא מאור כשדים, שמאז החלה גלותם של 'בני ישראל' בארץ לא להם.

[אמנם במכילתא (בא מסכתא דפסחא יד) ובבריייתא ד'סדר עולם' (פרק א) איתא שגזירת ברית בין הבתרים נגזרה שלושים שנה קודם לידת יצחק כשהיה אברהם בן שבעים (ועיין תוס' ברכות ז: ד"ה לא ושבת י: ד"ה ושל). אולם עיין במדרש (ב"ר מו, ב) 'בן שמונים וחמשה שנה בשעה שנדבר עמו בין הבתרים'. הרי שנחלקו מדרשים בדבר.

אולם יש מקום ליישב בכוונת המכילתא והסדר עולם, ש'גזירת' בין הבתרים אכן נגזרה בהיות אברהם בן שבעים, וזה היה בעת שדיבר עמו ה' 'לך לך', כדברי הראב"ע, אולם 'ברית' בין הבתרים, נכרתה בפועל, לאחר מלחמת המלכים ובמלאת עשר שנים לשיבתו בארץ, בהיותו בן שמונים וחמש, כדברי המדרש רבה, ואכמ"ל].

ומבאר האבן עזרא שבחירת אברם הנזכרת כאן בפסוק, התקיימה על ידי האמירה האלוקית 'לך לך מארצך וגו' ואעשך לגוי גדול וגו', ואז יצא מאור כשדים כנאמר 'והוצאתו מאור כשדים', ואחר כך עלה מחרן לארץ כנען.

וראה מש"כ רבינו ב'בן מלך' שברית המילה נכרתה עם אברהם אבינו בהיותו בן מאה שנה, שאחר ששנים רבות כל כך, היה לבבו נאמן לפני ה', אזי הוא ראוי לכריתת הברית הגדולה עם ה', ברית המילה החתומה בבשרינו. ומעתה יש לומר שבהגיעו להיותו בן שבעים, שהוא גם כן פרק זמן חשוב של שלימות, מעין מאה, [ומצינו שמספר עשר הוא שלימות מושלמת, ושבע הוא שלימות בסיסית, כינור של עוה"ז שבעה נימין ושל עוה"ב עשור]. וזמן זה היה מתאים למצוות 'לך לך', שה' כבר מצווה עליו ציוויים, ואז התחילה תקופת הנדודים של אברהם ונגזרה 'גזירת בין הבתרים', שניתן להחשיב לת"ל שנים את כל השנים האלו, וכל שלושים שנים אלו הם שנות **תקופת ברית בין הבתרים**, שהוא כבר מצווה במצוות הארץ, הגם שמעמד הברית בפועל התקיים כאמור באמצע התקופה בדיוק, בהיותו בן שמונים וחמש שנה. כמבואר במדרש. אולם בהיותו בן מאה כרת ה' עמו את הברית הגדולה

לתת לזרעו את ארץ הכנעני והחתי והאמורי והפריזי והיבוסים והגרשני. ואז ניתנה לו בברית מחייבת, כשגם הוא נדרש לתת תמורה להתהלך לפני ה' ולהיות תמים, וממילא הוא כבר זוכה בארץ בזכות ובצדק משפט ולא בחסד.

